

НАПРЯМ 6. ЕКОНОМІКА ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ І ОХОРОНИ НАВКОЛИШНЬОГО СЕРЕДОВИЩА

DOI: <https://doi.org/10.36059/978-966-397-308-1-15>

СХЕМИ КОМПЕНСАЦІЇ БІОРІЗНОМАНІТТЯ З ВИСОКОЮ ПРИРОДНОЮ ЦІННІСТЮ

Кобзар Олена Михайлівна

кандидат економічних наук,

старший науковий співробітник

*відділу екосистемного оцінювання природно-ресурсного потенціалу
Державної установи «Інститут економіки природокористування
та сталого розвитку Національної академії наук України»*

Знищення екосистем з високою природною цінністю або окремих унікальних видів диких тварин чи рослин внаслідок реалізації проекту економічного розвитку є вагомим аргументом для відмови від його реалізації. Проте, якщо екосистеми з високою природною цінністю або окремі унікальні види диких тварин чи рослин підлягають відновленню, проект може бути реалізований за умови їх відтворення (компенсації) на іншій ділянці регіону.

«Компенсація біорізноманіття – це економічний інструмент, що використовується для забезпечення економічного розвитку при одночасному досягненні таких цілей збереження біорізноманіття, як чистий приріст або відсутність чистих втрат біорізноманіття» [1, с. 19; 2, с. 193]. Компенсація належить до заключного виду заходів, спрямованих на пом'якшення наслідків господарської діяльності для довкілля. До екологічних заходів, що передують компенсації, відносять запобігання, мінімізацію та відновлення [1, с. 3].

Програми компенсації втрат біорізноманіття було започатковано у США у 1970-х роках з метою пом'якшення негативного впливу на водно-болотні угіддя. Однак наразі такі програми стали стрімко розвиватися у багатьох країнах. (табл. 1).

Загалом виділяють три типи компенсації втрат біорізноманіття та відповідно схем платежів за її реалізацію – разові компенсації, обов'язкові та біобанкінг [3, с. 5; 1, с. 52].

**Програми компенсації втрат біорізноманіття/екосистем
з високою природною цінністю**

Країна	Рівень	Нормативне забезпечення	Біорізноманіття	Тип компенсації
1	2	3	4	5
Австралія	Штат Новий Південний Уельс	Банкінг біорізноманіття та Компенсаційна схема	Види та оселища, що перебувають під загрозою зникнення	Біобанкінг
Австралія	Штат Південна Австралія	Компенсація рослинності	Місцева рослинність у Південній Австралії, що охороняється відповідно до положень Закону про місцеву рослинність	Разова, обов'язкова
Канада	Провінція Альберта	Політика Альберти щодо водно-болотних угідь	Природні та відновлені водно-болотні угіддя	Разова, обов'язкова
ЄС	Міжнаціональний	Компенсація біорізноманіття відповідно до Пташиної та Оселищної директив	Мережа Natura 2000	Зазвичай разова
Німеччина	Національний	Положення про пом'якшення впливу	Біорізноманіття, що охороняється відповідно до положень Федерального закону про охорону природи	Разова, біобанкінг
Монголія	Національний	Монгольський пілотний проект «Планування розвитку»	Центральні та східні пасовища Монголії	Разова
Нідерланди	Національний	План просторового розвитку, Закон про флору та фауну, Закон про ліс, Закон про захист довкілля	Мережа Natura 2000 та Національна екологічна мережа, а також види, що охороняються за межами мереж	Зазвичай разова
Швеція	Національний	Схеми компенсації біорізноманіття відповідно Закону про довкілля	Мережа Natura 2000 та інші природозаповідні території	Разова
Швейцарія	Національний	Федеральний закон про охорону природи та культурної спадщини	Місцеві види тварин, рослин та біотопи національного, регіонального та місцевого значення	Зазвичай разова

1	2	3	4	5
США	Національний	Компенсаційне пом'якшення негативного впливу на водно-болотні угіддя	Водно-болотні угіддя	Разова, обов'язкова, біобанкінг
США	Національний	Банкінг збереження	Види, що знаходяться під загрозою зникнення відповідно до Закону про види, що зникають	Разова, обов'язкова, біобанкінг

Джерело: складено автором за [1]

Разові компенсації – здійснюються самим забудовником або третьою стороною від його імені. В останньому випадку забудовник платить третій стороні за компенсацію знищеного ним біорізноманіття. Характерною рисою разової компенсації є те, що компенсаційне відновлення біорізноманіття починається приблизно водночас із його знищенням. Тобто існує певний проміжок часу протягом якого біорізноманіття та екосистемні послуги, які ним надаються відсутні як на ділянці, де проводиться забудова, так і на ділянці, де проводяться компенсаційні заходи. Крім того, існує ризик, що відновлене біорізноманіття не зможе функціонувати самостійно, тобто компенсація не бути успішною. Зазвичай разові компенсації є добровільними.

При *обов'язковій компенсації* відповідні регулятивні органи стягують платежі з забудовників за несприятливий вплив на біорізноманіття та спрямовують їх на компенсаційні заходи.

Біобанкінг – ґрунтується на створенні банків біорізноманіття. «Банк пом'якшення наслідків – ділянка чи комплекс ділянок, де ресурси (наприклад, водно-болотні угіддя, струмки, місця проживання, види) відновлюються, покращуються та/або зберігаються з метою забезпечення компенсуючого пом'якшення впливів. Як правило, банк пом'якшення наслідків продає компенсаційні кредити для пом'якшення наслідків розробникам» [4, с. 2].

«Кредит – одиниця виміру, що становить екологічний товар, яким можна торгувати (це може бути функціональна міра чи міра площі), заснована на екологічній діяльності» [4, с. 2].

Банки можуть бути створені як державним, так і приватним сектором. З екологічною точки зору біобанкінг у порівнянні з разовими компенсаціями має певні переваги. По-перше, забудовник сплачує за компенсацію біорізноманіття з підтвердженим позитивним результатом (відтворене біорізноманіття є життєздатним та самостійно функціонує), тобто усувається ризик того, що компенсаційні заходи не досягнуть цілі. По-друге, це відсутність тимчасових втрат біорізноманіття та екосистемних послуг, що ним надаються між початком знищення

біорізноманіття на ділянці забудови та початком його функціонування на ділянці, де проводилися компенсаційні заходи. Необхідно також зауважити, що у випадку біобанкінгу відновлення біорізноманіття зазвичай відбувається на територіях значно більших ніж при одноразових компенсаціях (оскільки часто метою є компенсація для кількох проектів розвитку), що призводить до економії від масштабу.

Отже, схеми компенсації біорізноманіття з високою природною цінністю наразі викликають все більший інтерес у всьому світі, оскільки уряди та приватний сектор прагнуть вирішити проблему його втрати, що виникає при реалізації проектів економічного розвитку. В контексті розвитку схем компенсації біорізноманіття з високою природною цінністю в Україні, необхідно зазначити, що такі схеми є доволі складним інструментом, який потребує законодавчого, інституційного, наукового та фінансового забезпечення. Також доцільно зауважити, що схеми обов'язкової компенсації, ймовірно, будуть набагато потужнішим інструментом, ніж добровільної, оскільки вони, як правило, мають суворі вимоги та пов'язані з можливістю застосування санкцій за недотримання вимог.

Список використаних джерел:

1. Biodiversity Offsets: Effective Design and Implementation, OECD Publishing. Paris, 2016. URL: <http://dx.doi.org/10.1787/9789264222519-en> (дата звернення: 17.05.2023).
2. TEEB – The Economics of Ecosystems and Biodiversity for Local and Regional Policy Makers, Malta: Progress Press, 2010, 263 p. URL: <http://surl.li/hkwcq> (дата звернення: 17.05.2023).
3. Biodiversity Offsets Effective design and implementation. Policy highlights, OECD Publishing. Paris, 2016. URL: <https://www.oecd.org/environment/resources/Policy-Highlights-Biodiversity-Offsets-web.pdf> (дата звернення: 17.05.2023).
4. Madsen B., Carroll N., Moore B., Kelly. State of Biodiversity Markets Report: Offset and Compensation Programs Worldwide. 2010. URL: <http://www.ecosystemmarketplace.com/documents/acrobat/sbdmr.pdf> (дата звернення: 17.05.2023).